

ČOVJEK SVIH VREMENA (SV. TOMA)

Dr J. KUNIČIĆ

Razjašnjajte otajstva spasenja »S. Thoma magistro« (*Opt. tot.*, 16), zbližite i ujedinite razum i vjeru »praesertim S. Thomae Aquinatis vestigia premendo« (*Grav. educ.*, 10). Tako govori Koncil našeg vremena.

Ako tako govori Koncil današnjice, znači da je Toma kao učitelj preživio i nadživio vrijeme. Stvar povjerena vremenu — rekao bi Carlyl — ako je preživjela vrijeme, znači da je dobra; ukoliko je pak krivnjom sljedbenika nestala te može ponovno oživjeti, to je još bolji znak njene vrijednosti.

Hoćemo li se jednostavno pomiriti s onim banalnim naglašavanjem da živimo u doba napetosti, idejnih previranja, velikih promjena i osporavanja? Ako se zadovoljimo tom konstatacijom, pravilno je da nas proglašavaju infantilnim tipovima, djecom koja se vesele letećim leptirićima, ženskama povodljivima za promjenama mode, misliocima koji ne razlikuju glavno od sporednoga, bitno od perifernoga.

Još nešto. Pomiriti se konstatacijom da je mnoštvo ili sve dovedeno u pitanje znači donekle izgubiti povjerenje u prisutnost Providnosti koja ravna i zbivanjima današnjice kao jednom etapom u povijesti spasenja na putu prema novoj zemlji i novom nebu (2 Pet 3, 13).

Radije, dakle, zauzmimo ispravan stav prema ovim promjenama. Uočimo da i Koncil našeg vremena opisuje te promjene (GetS, br. 5—8), ali ih karakterizira kao izvore »proturječnosti« i »neravnoteže« (br. 8). Znači da moramo zauzeti stav prema njima koliko odrazuje nered, pretjeranost, recimo u Nietzscheovu stilu: koliko su odraz »psihopatskog interregnuma«. To sve od nas traži oprez, superiornost, angažiranje za sređivanje takvog stanja.

Time govorimo da smo dužni biti u našem vremenu, ali se i izdignuti iznad našeg vremena. Biti u vremenu, da ga razumijemo i liječimo; izdignuti se iznad njega, da ne postanemo njegovi robovi ili poklonici puževe filozofije, jer puž misli da uopće ne postoji stambeno pitanje, ta on nosi svoju kuću na ramenima. Biti u vremenu i liječiti vrijeme znači pravilno shvatiti povijesnu odgovornost. Da, jer u našim lutanjima ima lutanja i prošlosti; našim krivnjama sijemo krivnje budućnosti.

Netko je rekao da se naše doba tako ljulja da je brod dospio do kritične točke nagiba. Uzmimo to kao opomenu. Ili ćemo se uhvatiti za nešto nepomično, čvrsto, ili će nas nestati u valovlju prolaznosti. I, kada

se brod ljulja, savjetuju iskusni da gledamo zelenilo. A netko je rekao da se »sve preporađa kroz zelenilo«.

Pavao VI nas upućuje da se uhvatimo sv. Tome, jer da je on čovjek svih vremena (u pismu Mag. Gen. O. P., dne 7 III 1964). I da je iznad svih drugih crkvenih učitelja kao »vertex« i »princeps«, jer drugi su kao zvijezde, a on je kao sunce (*Alma Parens* od 14. VII 1966). A da je njegova nauka sposobna za idejno preporađanje kroz sva vremena (10. IX 1965).

1. TEŽAK JE ISPRAVAN STAV PREMA SV. TOMI

Ne krijem tu teškoću. Njegova je filozofija izrađena između 1250. i 1274, pa kako vrijedi za 1969? — Koji ne luče filozofiju kako bi morali od prirodnih znanosti, smatraju da je Tomina nauka prošlost kao i stara fizika ili kemija. — Neki ga smatraju nedirljivim kao nekog političkog vođu. — Nemali broj mu se divi kao muzejskom predmetu ili umjetničkom djelu, pa ga smještaju u muzej ili galeriju slika. — A ima i idolopoklonika pluralizma. Ovi se klanjaju tuđim mislima zato što su izrečene, ili izrečene od ovog ili onog, a nemaju snage da prosude što te misli sadrže. Ti ne priznavaju Tomi preferenciju, nego smatraju da je »primus inter pares« . . . Do mišljenja crkvenog učiteljstva malo drže, pa tom učiteljstvu suprotstavljaju svoje prevarljivo osobno mišljenje.

Sva sreća da ima i onih koji su na pravom putu. Po zakonu kontinuiteta treba uočavati bitnost Tomine nauke, a po zakonu suvremenosti treba je izricati na suvremen način, rješavati suvremene probleme. Ima u njoj dovoljno svjetla, dovoljno načela za taj posao. Otrgnemo li se od suštine njegove nauke, izlažemo se lutanju; ne nastojimo li ga osuvremeniti, pretvaramo ga u petrefakt. Važno je, dakle, da dokažemo njegovu vitalnost. Zato ga treba proučavati.

Ono što osuđujemo i odbijamo jest stav lijenih ili žrtava predrasuda. Oni »napadaju ono što ne znaju« (Jud 10). Opravdavaju svoju lijenost ili pristranost odbacujući izazov istine što iz njegovih djela trajno zrači, svijetli, usavršuje.

2. KANONSKI JE PRISUTAN SVIM VREMENIMA

Činjenica je: od Ivana XXII do papâ naših vremena postojano nas svi upućuju da proučavamo i slijedimo nauku sv. Tome. Nemojmo, začas, gledati da se u tim uputstvima krije snaga zakona, kako je rekao Pio XII, uočimo radije da je Crkva produženje Kristove učiteljske misije, a ona nosi sa sobom kroz povijest tu istu orijentaciju prema sv. Tomi.

Crkva je učiteljica spasenja. Iz očite preferencije koju pokazuje prema sv. Tomi zaključimo da u pitanjima vjere i morala Crkva ne dopušta da se stvaraju avanture. Prevažan je taj prostor da bi se započinjalo sve iznova ili ostavljalo osobnim vidicima. U sv. Tomi ona gleda ispravan put k istini spasenja.

Osim toga, naglašujući ovu preferenciju prema sv. Tomi, Crkva nas upozorava da ne trošimo previše vremena oko traženja putova i učitelja,

jer da vrijeme stiska. Rekao je Pijo XII: »Nema vremena za diskusije; nema vremena da se traže nova načela, niti da se traže novi ciljevi ili objektivni. Sve nam je to poznato i u biti solidno postavljeno ... očekuje se samo jedno: konkretna realizacija« (10. II 1952).

Time Crkva nije kanonizirala Tomin sistem, niti je filozofiju pretvorila u dogmu. Spiazzi je rekao da je Crkva time »prepoznala sebe kao učiteljicu u čovjeku, tj. Tomi, jer je on više nego ostali uskladio svoje naučavanje s vjerom i postigao rezultate solidnosti, dubine i jasnoće u mislima, djelovanju i životu« (S. Tomaso dopo il Concilio, Roma 1966, str. 269).

Razumije se, time je iskazano povjerenje sv. Tomi, još prije: ljudskom razumu. Ne zaboravimo da je Božja riječ izrečena u obliku tvrdnji, sudova, teza, formuliranih od razuma. Kako ćemo doći do spoznaje apsolutne Istine na taj način izrečene ako zanijemo razumu mogućnost i sposobnost da je u tom obliku prihvati? Recimo: Bog nije samo Ljubav, on je Istina. Upoznajemo ga da ga više uzljubimo, ljubimo ga da ga bolje upoznamo. Recimo s Pavlom VI u *Ispovijedi vjere* da nam Bog preko Mojsija govori da je on onaj *koji jest*, a po Ivanu da je *Ljubav*, a oba pojma da izriču jednog i neizrecivog Boga.

3. PRISUTAN JE KROZ POVIJEST

Nauka minulih koncila nauka je sv. Tome, odnosno i tradicije ukoliko nam govori preko sv. Tome. Na nj se prošlost više pozivala. Njega je više proučavala. Nije li se i zabarikadirala u njegovoj nauci kao u nekoj kuli? Da li je bila prisutna u prošlosti?

Ponavljam, nauka koncila dokazuje da je bila prisutna. Ističem da je bilo potrebno detaljnije proučavati tu nauku u izvorima, jer ni isusovac Matiussi god. 1914. ne bi bio mogao redigirati Tomine autentične principe i »pronuntiata maiora« da ih Crkva proglasi kao »tutae normae directivae«, da ta nauka, prije nego je postala leptir, nije bila čahura. Razvila se, ali je ostala iste vrste.

Spomenimo i neke detalje te povijesne prisutnosti Tomine nauke u otvorenosti prema problemima raznih vremena. U 15. i 16. vijeku De Vittoria i Suarez otvaraju Tominu nauku prema etici i međunarodnom pravu svoga vremena. — Kada je apologetika sebe afirmirala na istaknutiji način, Melchior Cano i Belarmin koriste sv. Tomu. — U 17. vijeku Banjez i Ljudevit iz Granade oplođuju duhovnu nauku sjemenkama Tomine nauke. — Petar Soto otkriva bremenitost Tomine nauke za pastoral. — Lav XIII osvjetljuje socijalno-političke probleme tom istom naukom (Spiazzi, str. 263).

Nikakvo čudo da je Ivan XXIII pozvao Oce Drugog vatikanskog koncila da što brižljivije proučavaju nauku sv. Tome, da bi lakše ostvarili želje za kojima je želio da teži Koncil (AAS, 1963, str. 207—208). I tako je Toma postavljen kao učitelj Koncilu današnjice, dokazujući da je njegova nauka prisutna i u ovom vremenu.

4. MOŽE LI BITI PRISUTAN MODERNOM VREMENU?

Činjenica je, dakle *može* biti prisutan. Prolistajmo teze Drugog vatikanskog koncila; sve su u Tominim djelima barem kao u sjemenkama. To su neki već i pokazali (vidi reviju *Sapienza* poslije Koncila).

Naročite teze simpatične današnjem mentalitetu jesu npr. nauka Tomina o pozitivnoj ulozi ovozemnih vrednota, u naglašavanju konkretnosti pred apstraktnim promatranjem čovjeka, o horizontalnoj dimenziji kršćanskog pouzdanja, o biosomatskom i biopsihološkom jedinstvu svjetsnog *ja*, o kontigentnosti stvorenih bića, itd.

Može biti prisutan jer daje mnogo prostora osjećajima, ljubavi. Na početku *Sume* postavlja kao načelo da svi zakoniti osjećaji mogu i moraju poslužiti svetoj ljubavi (I, 1, art. 8 ad 2). Božanske vrednote treba gustirati pa ih nastojati doumljivati (In ps. 33, 9). Teologija i Sv. pismo ne ulaze u čovječju dušu ako ova nije smirena u pogledu osjećajnog ili afektivnog života (In ad Hebr. 5, lect. 2). Teologija je za Tomu ne samo cerebralna tvorevina, ona je »affectiva et secundum pietatem«, ali tu treba rada, mnogo rada, jer prošlost je tu stranu njegove sinteze zapostavila na korist one intelektualne ili spekulativne.

5. KOJI JE RAZLOG TE PRISUTNOSTI?

Rekao bih kratko: polazna točka njegove metode jest iskustvo, odnosno i onaj »sensus fidei«. Dokazivanje je u svjetlu najviših umnih kategorija, od kojih proizlazi svako svjetlo i svaka čvrstoća zaključaka ili izvoda. Pojmovi su, nazovimo je tako, vulgarne eksperijencije, tj. spoznaje zajedničke svim ljudima, jer svi ljudi razumiju nešto zajedničko kad kažu uzrok i posljedica, ovisnost ili odnos, glavno i sporedno, bitnost i vlastitost, itd. Uzeo je bitak kao *nucleus* filozofije, osnovne umne kategorije kao njegove strukturne zakone, narav kao pozornicu svake datosti. U tom smislu reče Sertillanges da je Toma prisutan svakom vremenu, jer da je prodro u *korijene* vremena, našao vječnu supstanciju stvari (S. Tommaso, Brescia 1931, str. 237).

Tomina je filozofija, filozofija života, filozofija ljudskog uma u služenju teologiji kao znanosti spasenja predočivanoj u znanstvenom ruhu i u višoj, suverenoj sintezi.

6. ZA BUDUCNOST?

Danas se već govori o nekom esencijalističkom humanizmu. Ovaj bi pozivom na esencije morao izmiriti vanjštinu s nutrinom, revolucionarno s tradicionalnim. U tu svrhu trebalo bi od malih nogu upućivati učenike i odgajanike da usvoje sistem bitnih odgojnih i obrazovnih predmeta.

A esencije nisu vezane uz ovo ili ono vrijeme, uz ovu ili onu civilizaciju. Ne moramo ih poznati u detalje, dovoljno da uočimo karakteristike po kojima se razlikuju jedna od druge. Koliko su nam potrebne za životnu orijentaciju. Nauka esencijalističkog humanizma počiva na natpovijesnim i nadgeografskim pojmovima, iako se odnosi na čovjeka koji je povijesno i geografski uvjetovan.

ZAKLJUČIMO

Rekao je Gilson: »Trajna vrijednost tomizma dolazi osobito od vrijednosti riječi Božje, jer tomizam tu riječ Božju preciznije i dublje tumači negoli je ikada itko protumačio. Biti tomist u XX vijeku ne predstavlja teškoću. Rekao bih radije ovako: kako je moguće ne biti tomist, kad se pozna nauka sv. Tome? Ali, koliko ih ima koji ga poznaju? Tu je teškoća. Ista teškoća u Americi kao i u Francuskoj. Nepoznavanje tomizma najveća je poteškoća u širenju tomizma (Spiazzi, str. 287).

Sigurno je da Toma ne bi usvojio način izražavanja nekih modernih pisaca o teološkim problemima. Ovi se služe briljantnim stilom. Alijeniraju pojmove. Služe se metaforama i slikama kao pjesnici ili govornici. Govore o kamenu, a pružaju kruh; pitaju ih za jaje, a oni nuđaju štاپavca (Lk 11, 11).

Zanimljivo, sve znanosti idu za preciznošću pojmova i izražavanja, zato pozitivne znanosti i nazivamo preciznim znanostima, a neki suvremeniji teološki pisci zastupaju neko apstraktno slikarstvo u teologiji. Vide se linije i boje, a predmet je zatrpan pod metaforičkim, prenesenim terminima. I kada to želiš izreći u konkretnim, životnim kategorijama, sposobnim da formiraju život svakidašnjice, rasplinjuju se u neodređenosti neke više-manje fatamorgane ili astralne teologije.

Tko ljubi velike sinteze i detaljne analize, i tko ide za životnom ulogom filozofije i teologije, neka posegne za naukom sv. Tome. Ne vjerujte meni, vjerujte vrlo suvremenom teologu P. Chenuu. On je prigodom svoje 70-godišnjice izjavio »da je nauka sv. Tome najprikladnija za razumijevanje suvremenog svijeta, te da je Tomina vizija svijeta od ču-desne aktualnosti ... Nauka sv. Tome« — rekao je — »za mene je svakidašnja hrana ... Mlađim ocima koji idu drugim putem običajem reći: Vi me poštujete, dobro, ali znajte sigurno da bez sv. Tome ja ne bih bio ono što jesam« (kod: Spiazzi, nav. dj., str. 264).

A mi znamo što je P. Chenu. Čovjek današnjice. Suvremen. Velik sudionik u spremanju koncilskih dokumenata. U njegovoj suvremenosti i Toma je suvremen. Toma kao »čovjek svih vremena« pripada i našem vremenu, pripada nama, jer je čovjek današnjice.

SUMMARIUM

S. Thomam auctor vult »hominem omnium temporum« esse. Intimam huius rationem scrutatur articulus. Non modo quia canonice per saecula est praesens, nec sufficit continuatum Magistri studium a discipulis ad varia problemata applicatum. Multis suae doctrinae punctis aspirationibus modernorum respondet, vgr. sua doctrina de valoribus terrestribus. Intima ratio praesentiae videtur sita in eius radice philosophiae quae est philosophia entis, rationis humanae, principiorum fundatorum in ente, philosophia naturae humanae. Sine dubio mira cum fide concordia praesentiae suae in magisterio Ecclesiae continua est ratio. Haec omnia pro futuro valitura fore confidimus.